

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Левицька Інна Ванадіївна

УДК 338.45:664.1

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА
ПІДПРИЄМСТВ БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК**

08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Заїнчковський Анатолій Олександрович –
Національний університет харчових технологій,
завідувач кафедри економіки і права

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент УААН,
Лобас Микола Григорович –
Аграрний інститут,
директор

кандидат економічних наук, доцент
Лагода Тетяна Володимирівна –
Міжрегіональна академія управління персоналом,
доцент кафедри фінансів

Провідна установа – **Подільська державна аграрно-технічна академія**
Міністерства аграрної політики України,
кафедра економіки підприємств

Захист відбудеться 30 квітня 2004 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.058.01 в Національному університеті харчових технологій за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 68, учбовий корпус В, аудиторія В-502.

З дисертацією можна ознайомитися в науково-технічній бібліотеці Національного університету харчових технологій, за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий 26 березня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.М. Марченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глибока криза у розвитку цукрової промисловості України потребує всебічного вивчення, узагальнення та практичного застосування комплексу організаційно-економічних факторів підвищення ефективності розвитку цієї провідної галузі економіки країни та її Подільського регіону, який є районом спеціалізації бурякоцукрового виробництва. Здійснення економічних реформ в Україні, формування в ній ринкових відносин між суб'єктами господарювання посилили актуальність проблеми ефективності виробництва в галузях харчової промисловості. Сьогодні морально і фізично застарілі вітчизняні цукрові заводи та бурякосіючі господарства, для яких характерна низька врожайність і переважання ручної праці, не можуть виробляти продукцію, здатну конкурувати з імпортним буряковим, а тим більш тростинним цукром. В Україні вилучається лише 72% цукру з цукрових буряків, в той час як у передових країнах світу – більше 80%.

Серед багатьох галузей харчової промисловості сьогодні проблемною, експортно-орієнтованою та найбільш незахищеною є цукрова. Методологія організації і функціонування роботи цукрових заводів, питання розвитку та підвищення ефективності функціонування бурякоцукрового підкомплексу, взаємовідносини між переробниками сировини і виробниками досліджувалися багатьма вітчизняними вченими-економістами, серед них О.С.Багатиренко, П.П.Борщевський, В.М.Геєць, М.С.Герасимчук, Б.М. Данилишин, Л.В.Дейнеко, А.О.Заїнчковський, О.С.Заєць, Е.В.Імас, М.Ю.Коденська, М.Г.Лобас, І.І.Лукінов, П.Т. Саблук, В.Д. Слюсар, Л.Г. Чернюк та ряд інших. Водночас в економічній літературі недостатньо дослідженими залишились організаційно-економічні фактори підвищення ефективності розвитку цукрової промисловості регіонів в умовах ринкової економіки.

Зростання обсягів виробництва цукру в регіонах спеціалізації потребує різкого підвищення економічної ефективності галузі при умові максимального використання існуючих резервів. Розвиток цукрової промисловості Поділля в ринковій економіці набув нових рис, принципово відмінних особливостей від тих, які були характерні для неї у попередні періоди. Виникли нові проблеми, пов'язані з погіршенням якості сировини, її нестачею, необхідністю суттєвого поліпшення використання виробничих ресурсів, удосконалення існуючих та створення нових важелів управління розвитку галузі. Науково обґрунтоване їх розв'язання є однією з найважливіших умов підвищення ефективності функціонування цієї провідної в минулому галузі промисловості, тому надто актуальним є дослідження комплексу питань, спрямованих на зростання виробництва цукру та підвищення економічної ефективності підкомплексу, що й обумовило вибір теми дисертації, визначили мету, задачі, структуру та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт Національного університету харчових технологій по виконанню комплексних тем: “Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційних

процесів у харчовій промисловості” (номер державної реєстрації 0199v003934) та “Формування фінансово-кредитного механізму в умовах переходу харчової промисловості до ринкової економіки” (номер державної реєстрації 0198v002126).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження і доповнення теоретико-методологічних та практичних положень підвищення економічної ефективності діяльності виробників та переробників цукрових буряків в умовах багатоукладної економіки.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлені наступні задачі:

- визначення сутності, змісту, критеріїв категорії ефективності бурякоцукрового виробництва та особливостей її підвищення на основі вивчення та узагальнення існуючих концепцій і точок зору в сучасних умовах соціально-економічного положення;
- розробка методики визначення ефективності бурякоцукрового виробництва;
- здійснення системної оцінки сучасного стану та виявлення тенденцій, що впливають на економічну ефективність бурякоцукрового виробництва;
- виявлення резервів та обґрунтування основних напрямів і шляхів підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва на сучасному етапі;
- формування основних засад концепції реструктуризації підприємств бурякоцукрового виробництва у перехідній економіці, визначення ролі та функцій держави, інших інституцій у процесі реформування;
- обґрунтування і формування шляхів впровадження в бурякоцукровому виробництві інноваційного науково-технічного та технологічного розвитку;
- розробка практичних рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності підкомплексу.

Об’єктом дослідження є економічна ефективність бурякоцукрового виробництва підприємств Вінницької області та шляхи її підвищення в ринкових умовах. Для поглибленого дослідження обрані окремі цукрові заводи; селянські (фермерські) та підприємства різних форм власності, що вирощують цукрові буряки.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні і прикладні аспекти ефективності бурякоцукрового виробництва в умовах становлення та розвитку ринкової економіки. Предмет дослідження розглядається відносно сучасного і перспективного розвитку бурякоцукрового підкомплексу.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є положення економічної теорії, законодавчі та нормативні акти органів державної влади України, наукові розробки і публікації вітчизняних і зарубіжних учених-економістів.

Інформаційною базою при підготовці дисертації були бухгалтерська та статистична звітність підприємств системи бурякоцукрового підкомплексу, літературні джерела та результати особистих спостережень автора. Поставлені в дисертаційній роботі завдання вирішувались за допомогою таких методів дослідження: монографічного, абстрактно-логічного, розрахунково-

конструктивного, економіко-статистичного, графічного, кореляційно-регресивного, індексного та ін.

Наукову новизну дисертаційної роботи становить розробка положень:

- поглиблено і удосконалено теоретико-методологічну сутність ефективності розвитку бурякоцукрового виробництва, яка на відміну від існуючих в економічній теорії, розкриваються в контексті ринкових відносин; уточнено поняття економічної ефективності виробництва в умовах багатуукладної економіки;

- розширена авторська класифікація організаційно-економічних факторів підвищення ефективності розвитку бурякоцукрового виробництва, відмінність якої від наявних відрізняється всебічним врахуванням специфічних особливостей економіки, техніки, технології, організації і управління виробництва в цій галузі;

- вперше здійснено комплексну системну оцінку розвитку бурякоцукрового виробництва та виявлено резерви її підвищення в Подільському регіоні на сучасному етапі, визначені тенденції та закономірності трансформації ефективності виробництва цукру в досліджуваному регіоні;

- вперше виконана формалізація процесу реструктуризації бурякоцукрового виробництва, визначено зовнішні і внутрішні незмінні та регульовані умови виробництва, визначено необхідні технологічні заходи для підвищення ефективності виробництва в процесі реструктуризації;

- дістало подальший розвиток визначення основних напрямів підвищення ефективності виробництва в галузі та обґрунтування шляхів формування економічного зростання бурякоцукрового підкомплексу в регіоні на основі виявлених резервів. Новизна і принципова відмінність основних положень цієї позиції автора порівняно з іншими економічними дослідженнями визначається комплексним поєднанням галузевих і міжвиробничих підходів та інтересів у формуванні розвинутої сировинної бази, впроваджені обґрунтованої стратегії технічного і технологічного переоснащення матеріально-технічної бази;

- удосконалено та обґрунтовано основні напрями та шляхи підвищення науково-технічного та техніко-технологічного рівня бурякоцукрового виробництва на основі прогресивних світових досягнень і тенденцій науково-технічного прогресу у формі застосування сучасних інноваційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що вони забезпечують практику управління новими інструментами оцінки стану і тенденцій розвитку бурякоцукрового підкомплексу та дозволять досягти підвищення ефективності виробництва. Результати досліджень використовуються на Барському цукровому заводі (довідка № 230 від 30.09.2003р.); на Товаристві з обмеженою відповідальністю „Шаргородцукор” (довідка № 268 від 22.09.2003 р.); на Вендичанському цукровому заводі (довідка № 23/198 від 25.09.2003 р.).

Окремі результати дисертаційного дослідження використовуються у процесі навчання студентів економічних спеціальностей, зокрема при вивченні дисципліни “Економіка підприємства”.

Особистий внесок здобувача. Одержані наукові результати з проблеми теоретичних і практичних аспектів та шляхів підвищення економічної ефективності підприємств бурякоцукрового підкомплексу є особистими розробками автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведених наукових досліджень доповідались і обговорювались на VII Міжнародній науково-технічній конференції “Пріоритетні напрями впровадження в харчову промисловість сучасних технологій, обладнання і нових видів продуктів оздоровчого та спеціального призначення” (Київ, жовтень 2001р.); Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (Київ, квітень 2002р.); III Міжнародній науково-практичній конференції „Теорія і практика перебудови економіки” (Чернівці, лютий 2002р.); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції „Менеджмент та маркетинг: досягнення і перспективи” (Київ, березень 2002р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта 2003”, (Дніпропетровськ, січень 2003р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Роль регіонів у забезпеченні стійкого розвитку національної економіки України” (Чернівці, квітень 2003р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 10 наукових працях загальним обсягом 2,04 д.а., з яких 9 – в наукових фахових виданнях (2 д.а.).

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота викладена на 179 сторінках комп’ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 344 найменування, містить 30 таблиць, 3 рисунки та 10 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет і об’єкт дослідження, вказано зв’язок з науковими темами, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, відображено їх апробацію, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі „**Теоретико-методологічні та методичні основи визначення ефективності виробництва в ринкових умовах господарювання**” з позицій системного підходу досліджено сутність економічної ефективності, розглянуто критерій і показники ефективності бурякоцукрового виробництва в умовах функціонування ринкового середовища.

Вихідною методологічною основою дослідження проблеми підвищення ефективності виробництва є трактування сутності економічної категорії ефективності суспільного виробництва, її змісту, видів та форм прояву, складових і призначення. Ефективність суспільного виробництва як економічна категорія невіддільна від розвитку суспільного виробництва. Однак, з огляду на складність та багатогранність цього поняття, у вітчизняній та зарубіжній науці не існує однозначного чіткого тлумачення сутності даної категорії, а тим

більше єдиних критеріїв її визначення.

Вивченню різних аспектів ефективності та економічного механізму її підвищення приділяється значне місце в економічній теорії, але тривалий час вона як економічна категорія розглядалась не самостійно, а у зв'язку з вивченням окремих проблем розвитку суспільного виробництва.

У західній економічній літературі в центрі проблеми економічного зростання (неокласичний напрям в економічній теорії) стоїть ідея оптимальної ринкової системи, яка зумовлює найбільш повне використання всіх виробничих факторів окремими економічними суб'єктами й економікою в цілому. Тобто економічна рівновага і прогрес суспільного виробництва залежать від ефективного використання факторів виробництва та раціонального розподілу доходів, що забезпечує формування його оптимальної структури.

Подальший розвиток теорії ефективності виробництва, і зокрема, дослідження проблеми ефективності обумовлений визначенням суті цієї категорії, її економічної природи, структури, механізму формування. Так, сутність категорії “економічна ефективність” визначається тим, що вона є складовою частиною теорії відтворення і має важливе значення для характеристики виробництва в умовах формування ринкового механізму господарювання.

Слід зауважити, що ефективність виробництва найтісніше пов'язана з його інтенсифікацією. На наш погляд, категорія економічної ефективності виробництва є більш загальною порівняно з категорією інтенсивності. Інтенсифікація виробництва, тобто підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, є основою економічної ефективності виробництва.

Ефективність виробництва, як економічна категорія, відображає дію об'єктивних економічних законів, яка проявляється у результативності виробництва. Вона є формою реалізації мети суспільного виробництва.

На наш погляд, економічну ефективність виробництва регіонального агропромислового підкомплексу характеризує відношення економічного ефекту (результату) у вигляді обсягів кінцевої продукції у натуральному і вартісному виразі до сукупних чи окремих витрат виробничих ресурсів, що обумовили даний ефект (результат).

Викладені вище підходи щодо визначення економічної ефективності виробництва стосуються й бурякоцукрового підкомплексу, оскільки його ефективність виробництва залежить від комплексу ґрунтово-кліматичних, технологічних та економічних умов вирощування і тісного взаємозв'язку біологічних законів, з економічними. До організаційно-економічних факторів, що суттєво впливають на рівень ефективності цієї галузі належать: раціональне розміщення, оптимальна концентрація, спеціалізація і інтенсифікація галузі, форми організації виробництва і мотивації праці, ціноутворення, інтеграція виробництва, зберігання, переробки і реалізації продукції. Варто зазначити, що багато з них не потребують значних інвестицій і поточних виробничих витрат. Проте, всі вони взаємозалежні і взаємообумовлені, і впливають на ефективність як прямо, так і опосередковано, тому досягнення максимальної ефективності за

певної забезпеченості виробничими ресурсами можливе лише за умови їх оптимального поєднання.

Важливе місце серед видів ефективності функціонування галузі займає економічна ефективність, методичні і методологічні положення розрахунку якої широко висвітлені в вітчизняній економічній літературі. Термін "економічна ефективність" використовується як універсальне поняття і характеризує економічні результати діяльності. В загальному розумінні економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів при найменших затратах живої та уречевленої праці, що характеризується співвідношенням отриманих результатів до витрат на їх здійснення.

При вирішенні практичних задач підвищення економічної ефективності суспільного виробництва важливе методологічне значення має вибір критерія і показників її характеристики на макро- і мікрорівнях. В економічній літературі до цього часу ведеться дискусія не лише за їх змістом, але і за кількістю і єдністю для різних рівнів суспільного виробництва.

Вважаємо, що за критерій економічної ефективності агропромислового виробництва можна взяти максимально можливе виробництво продукції з кожного гектара землі в обробітку при найменших витратах праці, матеріальних і нематеріальних активів на одиницю продукції. Максимізація отримання прибутку як найважливішої складової критерію ефективності визначається метою підприємницької діяльності в умовах ринку.

За умов ринкової економіки одним із найважливіших показників економічної ефективності буряківництва стає розмір прибутковості, яка визначається у двох вимірах: прибуток на одиницю основного виробничого ресурсу, яким є земля; та на 1 грн. виробничих витрат.

На ефективність переробки впливають такі показники: виробництво продуктів переробки (цукру) на 1 працівника, зайнятого в промисловості, т; витрати праці на переробку 100 т цукрових буряків, люд.-днів; реалізаційна ціна 1 т цукру (без ПДВ), грн.; виробнича собівартість 1 т цукру, грн.; прибуток від реалізації 1 т цукру, грн.; рівень рентабельності переробки цукросировини, норма прибутку, коефіцієнт використання переробних потужностей; коефіцієнт вилучення цукру.

Пропонована система показників не претендує на повноту і завершеність, але вона на наш погляд, дає можливість комплексно і всебічно визначити економічну ефективність функціонування окремих ланок бурякоцукрового підкомплексу.

У другому розділі **„Стан та тенденції ефективності підприємств бурякоцукрового підкомплексу”** проведено аналітичне дослідження сучасного економічного стану бурякоцукрового виробництва, визначено основні тенденції та закономірності формування економічного стану бурякоцукрового виробництва, економічної ефективності виробництва та фактори, що впливають на її рівень, а також кількісну значимість цього впливу в умовах реформування галузей АПК.

При переході економіки на ринкові умови господарювання та необхідності досягнення ефективних структурних і організаційних зрушень в

АПК, важливим є збереження традиційних галузей, що мають велике народногосподарське значення. До таких галузей належить бурякоцукрове виробництво, яке розвивалося в умовах високого рівня вимог до розмірів посівних площ, урожайності цукрових буряків, обсягів виробництва сировини, споживання на душу населення, забезпеченості обіговими коштами тощо.

Бурякоцукрове виробництво України та Вінницької області перебуває у стані глибокої системної кризи, що характеризується стрімким зниженням рівня виробництва, викликаного недостатнім рівнем відтворення. Основними причинами неефективного функціонування бурякоцукрового підкомплексу є низька продуктивність сортів; незабезпеченість паливо-мастильними матеріалами, технікою, хімічними засобами; високі виробничі витрати та собівартість цукрових буряків і цукру; низька якість цукрових буряків і цукру; неефективна технологія виробництва та переробки; неефективність зовнішньоекономічної діяльності держави та негативний вплив кон'юнктури світового ринку; низька купівельна спроможність населення, низький рівень прибутковості тощо.

За період формування ринкового механізму господарювання посівні площі цукрових буряків в Вінницької області скоротилися з 202,5 тис га у 1990 році до 123,1 тис.га 2003 році, а урожайність знизилася з 283,9 ц/га до 217,2 ц/га, що призвело до значного зменшення валових зборів сировини і, як наслідок, скорочення виробництва цукру з 841 до 193 тис.т. (табл.1). Виробництво цукру знизилося нижче раціональної межі та створився від'ємний баланс фактичного виробництва і нормативного споживання цукру на душу населення.

Таблиця 1

Динаміка основних показників бурякоцукрового підкомплексу Вінницької області

Показники	Рік								
	1990	1995	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Площа посіву цукрових буряків, тис. га	202,5	187,5	160,4	127,1	137,0	112,6	122,9	122,6	123,1
Урожайність, ц / га	283,9	215,4	204,7	186,4	145,6	186,2	177,8	208,9	217,2
Урожайність, %	16,91	16,73	16,80	16,88	16,75	14,95	15,38	15,52	15,71
Вихід цукру, %	12,75	12,61	12,42	12,47	12,08	10,89	11,29	11,13	11,87
Валовий збір цукрових буряків, тис. тонн	5749	3981	3283	2369	1810	1916	1911	2069	2075
Вироблено цукру, тис. тонн	841	488	398	295	206	207	200	189	190

В роботі визначені фактори, що спричинили розвиток кризових процесів, зокрема, відсутність обігових коштів призвела до активного розвитку „давальницьких” схем переробки сировини. Пропозиції розподілу кінцевої продукції (30% цукровим заводам і 70% сільськогосподарським підприємствам)

спричинили економічно недоцільний поділ внутрішнього ринку: ринок сільськогосподарських виробників та ринок цукрових заводів, що створює умови для припинення їх діяльності та банкрутства. Так, лише протягом двох останніх років 16 цукрових заводів Вінницької області були оголошені банкрутами.

Встановлено, що низьким рівнем продуктивності характеризуються підприємства цукрової промисловості. На європейських цукрових заводах середній вихід цукру перевищує 14,5%, що значно перевищує показники вітчизняних цукрових підприємств. Втрати цукру у виробництві складають 0,5-0,6%, в мелясі його міститься 1,6-1,8 %, тоді як на вітчизняних заводах відповідно 1,0-1,2% та 2,5-3,0%. В Україні навіть в сприятливі роки втрати цукру складали приблизно 26%, в т.ч. при збиранні - 9%, зберіганні - 9%, внаслідок збільшення строків переробки - 8%. В останні роки втрати при збиранні становлять 20-25 % урожаю. По енергоємності та вартості теплоенергетичного забезпечення цукрове виробництво займає одне з перших місць в промисловості. Витрати палива на вітчизняних підприємствах в 2-3 рази перевищують нормативні, які становлять 4-5% до маси перероблених цукрових буряків. Переробна промисловість бурякоцукрового підкомплексу України характеризується високим рівнем виробничих витрат та низькою якістю продукції. Цукрова промисловість за рівнем концентрації, технічного облаштування та продуктивності значно поступається провідним цукропродукуючим країнам світу. Цукрові заводи України та Вінницької області є фізично та морально застарілими. Їх технологічні характеристики мало змінились в позитивний бік за останні три десятиріччя.

Середня нормативна потужність цукрового заводу в Україні становить 2,67 тис.т цукрових буряків на добу, що значно нижче аналогічного показника в країнах, провідних з виробництва бурякового цукру, який становить в Нідерландах – 12,1, Франції – 8,7, Австрії – 9,0, Данії – 9,9 тис.т на добу. Потужність сучасних цукрових заводів у ЄС перевищує 16 тис.т на добу. Більшість цукрових заводів України не модернізувались останнє десятиріччя і на багатьох з них коефіцієнт спрацювання основних засобів становить понад 70%. В зв'язку з цим і фактична середня потужність підприємств є значно нижчою за нормативно-розрахункову.

Аналіз сировинних зон цукрових заводів Вінницької області за період 1986-1990 рр. показує, що заготівля цукрових буряків у середньому відповідала потужностям підприємств по їх переробці. Починаючи з 1996 року підприємства переробили в середньому лише 48,7% від можливої кількості сировини (за період 1995 р. - 67,3%; за період 2001 – 28,5%). Заготівля цукрових буряків по Україні у 2001 році становила лише 26,2% від рівня 1990 року, а Вінницької області відповідно – 28,5%. Простежується тенденція до зниження обсягів переробки сировини, зменшення посівних площ цукрових буряків та урожайності по сировинних зонах цукрових заводів.

Основними показниками, що характеризують ефективність виробництва цукрових буряків є: урожайність, собівартість виробництва цукросировини, продуктивність праці, прибуток з 1 га посівів цукрових буряків, рівень

рентабельності виробництва цукросировини. Для визначення рівня ефективності вирощування цукрових буряків залежно від розміру основних показників, що характеризують її рівень, ми скористалися інформацією про результати вирощування цукрових буряків в господарствах 8 районів Вінницької області у 2001-2003 рр., а саме: Барський, Бершадський, Жмеренський, Іллінецький, Калинівський, Крижопільський, Козятинський, Липовецький та Томашпільський. Це райони, природнокліматичні та економічні умови яких відповідають умовам області та лісостепової зони.

Проведені розрахунки показують, що з підвищенням урожайності цукрових буряків поліпшуються економічні показники галузі: знижуються собівартість продукції і витрати праці, збільшуються сума виручки і прибуток з одиниці площі посівів. В господарствах з вищим рівнем урожайності цукрових буряків також вища площа їх посівів. В двох останніх групах вона була відповідно на 15,4% і 79,0% більшою від середнього рівня. В той же час собівартість одиниці сировини зменшується і у п'ятій групі складає 65,4% від середнього рівня, а у першій групі вона була у 2,1 рази вища від середнього рівня. Аналогічно і витрати праці на 1 ц цукросировини знижуються і у двох останніх групах на 18,2% і 44,3% нижче середнього рівня. Чистий дохід і прибуток зростають відповідно із підвищенням рівня урожайності і у останніх групах мають позитивне значення, так само як і рентабельність, що вище середнього рівня на 9,7 і 20,7 пунктів. Про вплив собівартості цукрових буряків на ефективність буряківництва свідчать дані табл.2.

Таблиця 2

Вплив виробничої собівартості цукрових буряків на економічну ефективність буряківництва підприємств Вінницької області, 2001-2003 рр.

Показники	Групи господарств за виробничою собівартістю, грн./ц:				
	I- до 6,3	II- 6,4-8,8	III- 8,9-11,3	IV- 11,4-14,0	V-понад 14,0
Кількість господарств у групі	40	52	40	17	28
Площа посіву: га	261,3	187,5	237,8	167,9	153,7
Частка у структурі посівних площ %	12,3	9,1	11,7	6,8	7,9
Урожайність, ц/га	350,1	210,9	198,3	159,1	110,3
Витрати праці, люд.-год: на 1 га	169,8	240,3	207,5	199,7	217,6
на 1 ц	4,85	1,14	1,05	1,26	1,97
Виробничі витрати, грн.: на 1 га	1735,1	1700,9	1751,8	1793,7	2115,9
на 1 ц	4,96	8,06	8,83	11,27	19,18
Дохід (виручка), грн.: на 1 га	2305,7	1750,2	1769,7	1400,9	983,1
на 1 ц	6,58	8,30	8,92	8,80	8,93
Прибуток (+), збиток (-), грн.: на 1 га	570,6	49,3	17,9	-392,8	1132,8
на 1 ц	1,62	0,24	0,09	-2,47	-10,27
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %	32,88	2,89	1,02	-21,90	-53,54

Аналіз даних таблиці 2 показує, що простежується залежність між урожайністю, площею посівів і часткою посівів у структурі посівних площ господарств і рівнем собівартості 1 ц цукрових буряків. При цьому витрати праці на 1ц продукції зростають майже пропорційно підвищенню собівартості, а виручка, прибуток і рентабельність зменшуються відповідно до збільшення собівартості. Так у п'ятій групі (з рівнем собівартості вищим середнього у 2,5 рази) ці показники є відповідно у 1,1, 51 і 23,5 рази нижчими середнього рівня.

В ринкових умовах важливими показниками діяльності підприємства є прибуток і рентабельність. Розмір прибутку залежить від кількісних та якісних показників роботи підприємства. Так, аналіз статистичних даних свідчить про значну залежність розміру прибутку з одиниці площі від показників ефективності виробництва цукрових буряків. Із збільшенням розміру прибутку з одиниці площі розмір посівних площ цукрових буряків, їх урожайність, частка в структурі посівних площ, витрати праці і виручка від реалізації мають стійку тенденцію до збільшення. В той же час собівартість одиниці продукції із збільшенням розміру прибутку зменшується, а рівень рентабельності зростає; причому ці тенденції є стійкими.

Підвищення економічної ефективності бурякоцукрового підкомплексу значною мірою залежить від результатів роботи цукрових заводів. Рівень ефективності виробництва цукру визначається системою показників, які характеризують різні її аспекти і дозволяють встановити причини і чинники, що впливають на їх величину, і дозволяють розробляти заходи щодо їх підвищення.

Дослідження показують, що при роботі підприємства менше, ніж 70 днів (нестача сировини) і більше, ніж 110 днів (надлишок), його діяльність є збитковою. У першому випадку - через недоотримання сировини і ріст постійних витрат, у другому – через різке падіння виходу цукру при великих невиробничих втратах сировини та інших ресурсів на 1 т виробленої продукції.

Ефективність розміщення бурякоцукрової галузі найбільш раціонально оцінювати показником виходу цукру, одержаного з одного гектара земельної площі сировинної зони. В цьому показнику відображаються умови виробництва цукрових буряків і умови їх транспортування на цукрові заводи. Розраховані значення виходу цукру на один гектар площі в сировинній зоні господарської асоціації "Вінницяцукор" показують, що в середньому за 1999-2003 роки вихід цукру на один гектар склав 1,83 т., з мінімальним відхиленням 1,62 т. (Бородецький цукровий завод) і максимальним відхиленням 2,96 т. (Соколівський цукровий завод). Економічний аналіз стану бурякоцукрового виробництва в сировинній зоні асоціації "Вінницяцукор" показує, що він характеризується нестійкістю, що обумовлено не тільки природними умовами, але і економіко-організаційними змінами, що супроводжують процеси реформування галузі і формування внутрішнього ринку цукру.

В 2002 р. розмір середньої в Україні собівартості переробки 1 т цукрових буряків (62,61 грн.) збільшився порівняно з відповідним показником в 2000 р. (58,54 грн.) на 7,0%. При цьому витрати на технічну переробку буряків зросли на 6,5%, витрати, пов'язані з реалізацією продукції, - на 1,2%, а витрати

на операції з сировиною зменшилися на 10,4%. Збільшення витрат в 1999 р. відбулося по всіх статтях, що складають технічну переробку, окрім статті “Паливо та енергія на технологічні цілі”, по якій витрати знизилися на 3,9%. Найбільше зростання відбулося по статті “Загальногосподарські витрати”(на 16,2%).

Підвищення витрат на переробку 1 т буряків в 2003 р. порівняно з 1998 р. мало місце в 12 із 19 бурякосійних областей. Приріст витрат коливався від 2,5% (Чернівецька область) до 48,4% (Кіровоградська область). Зниження витрат на переробку 1 т буряків в 2003 р. відбулося в Івано-Франківській (79,5%), Волинській (83,5%), Тернопільській (87,4%), Дніпропетровській (92,9%), Хмельницькій (96,2%), Рівненській (96,9%) та Сумській (99,4%) областях.

Протягом двох останніх років рівень витрат на переробку 1 т буряків нижчим від середнього в Україні був на цукрових заводах Волинської, Київської та Одеської областей, а вищим - на цукрових заводах Житомирської, Львівської, Сумської, Черкаської та Чернівецької областей.

За середніми даними в областях криються значні коливання показника витрат на переробку 1 т буряків на окремих її цукрових заводах, що характеризують дані групування цукрових заводів за рівнем цього показника в 2003 р. Ці дані свідчать про те, що в цілому в Україні та Вінницькій області максимальний рівень витрат на переробку 1 т буряків на Бродецькому цукровому заводі Вінницької області (164,77 грн.) перевищував мінімальний рівень в 4 рази. Найбільші коливання між максимальним і мінімальним рівнем витрат на переробку 1 т буряків на цукрових заводах мали такі області: Житомирська (10,4 рази), Кіровоградська (6,3 рази), Черкаська (3,8 рази), Харківська (3,0 рази), Львівська (2,7 рази), Полтавська (2,4 рази), Київська (2,1 рази). В структурі витрат на переробку цукрових буряків, як в 1998 р. так і в 2002 р. найбільшу питому вагу становили витрати на паливо і енергію – відповідно 31,7% і 28,5% загальних витрат. Значними за розміром є витрати на утримання та експлуатацію устаткування, загальновиробничі та загальногосподарські витрати.

Проведені розрахунки показали, що в собівартості цукру питома вага витрат на сировину становить 72,0% (в тому числі витрати на придбання буряків – 64,5%), вартості побічної продукції – 5,1%, витрат на технічну переробку сировини – 31,7% (в тому числі витрат на паливо та енергію – 11,2%, витрат на утримання та експлуатацію устаткування – 6,9%, загальновиробничих витрат – 5,5% і загальногосподарських витрат – 5,5%), в Вінницькій області відповідно 69,9; 61,9; 4,2; 12,2; 7,2; 5,6.

Проведене групування 170 цукрових заводів за рівнем середньої собівартості цукру, що залишився цукровим заводам за переробку давальницької сировини і цукру, який вироблено з вирощених (закуплених) підприємствами буряків, свідчить про значні коливаннями її по окремих заводах від 754,7 грн. (Вінницька область) до 2014 грн. (Кіровоградська область). Максимальний рівень собівартості 1 т цукру на Шрамківському цукровому заводі Черкаської області (20690 грн.) перевищував мінімальний

рівень на Бродецькому цукровому заводі Вінницької області (755 грн.) в 27,4 рази. На цукрових заводах окремих областей перевищення максимального рівня собівартості 1 т цукру над мінімальним становило від 20,8 разів у Черкаській області і 15,7 разів - у Кіровоградській області до 1,1 рази в Івано-Франківській області.

У третьому розділі „**Шляхи підвищення економічної ефективності бурякоцукрового підкомплексу**” обґрунтовано та визначено основні напрями, практику реструктуризації галузі, основні шляхи, напрями та резерви підвищення ефективності виробництва, впровадження інноваційної моделі науково-технічного розвитку бурякоцукрового виробництва.

Дослідження свідчать, що ефективність реструктуризаційних перетворень визначається на мікрорівні кожним підприємством конкретно стосовно власних специфічних проблем із урахуванням величезної кількості факторів соціального та психологічного змісту. Серед інших, розглядаються окремі елементи інституційних змін, операційної, фінансової реструктуризації та санації. На успішно працюючих підприємствах організаційна реструктуризація має бути постійним і послідовним процесом.

Проведені дослідження визначили позицію реструктуризації як процес підготовки і реалізації комплексних програм, спрямованих на підвищення ринкової вартості підприємства, його інвестиційної привабливості і одержання прибутку. Питання визначення та обґрунтування першочергових реструктуризаційних заходів має бути тісно пов'язано із формуванням стратегічних планів розвитку об'єкту реструктурування з тим, щоб короткострокові цілі приватизації та реструктурування не вступали у протиріччя з планами довгострокового розвитку. Вже перші реструктуризаційні заходи повинні здійснюватись у руслі стратегічної концепції розвитку бізнесу, а не навпаки всупереч їй.

При реструктуризації необхідно вирішувати наступні питання: забезпеченість цукросировиною заводів; науково-обґрунтовану оптимальну тривалість сокодобування; неперспективні цукрові заводи і орієнтовані напрями можливого їх перепрофілювання; забезпечення внутрішнього ринку та можливостей розширення зовнішніх ринків збуту цукру.

Процес реструктуризації забезпечує формування оптимальної кількості цукрових заводів за рахунок нарощування потужності до 6 тис.т. з переходом до 9 і 12 тис.т. переробки цукрових буряків на добу при підвищенні концентрації посівів, врожайності та цукристості цукрових буряків. У Вінницькій області при нарощуванні виробничих потужностей перспективних цукрових заводів необхідно на 9 заводах нарощувати виробничі потужності до 6 тис.т. і на 3 до 3 тис.т., залишивши без істотних змін 12 заводів, а 15 малопотужних заводів вивести з експлуатації, що забезпечить економію земельної площі, експлуатаційних витрат, скорочення інвестицій та сприятиме підвищенню ефективності виробництва.

В дисертаційному дослідженні обґрунтовані основні причини існуючої ситуації в цукробуряковому виробництві: відсутність обґрунтованої концептуальної державної програми економічних перетворень в галузі; втрата

традиційних ринків збуту цукру за межами України через невпорядкованість експортних поставок; різке зростання цін на паливо-мастильні матеріали; неврегульованість взаємовідносин між бурякозасівними господарствами та цукровими заводами; стихійний ринок цукру на основі переходу на переробку давальницької сировини; зростання темпів старіння засобів виробництва та їх руйнування; зменшення обсягів виробництва продукції та підвищення витрат на виробництво одиниці готової продукції; використання застарілого устаткування, різке зменшення власних вкладень на оновлення засобів виробництва.

Резерви збільшення обсягів виробництва продукції та підвищення рівня ефективності виробництва на основі зниження сукупних витрат на одиницю продукції насамперед пов'язані із забезпеченням підприємств галузей переробки сировиною, підвищенням рівня експлуатації потужностей виробництва цукру до оптимального. У 2003 р. цукрові заводи переробили лише 30% цукрових буряків від можливого обсягу переробки за сезон. Підвищення рівня експлуатації виробничих потужностей до оптимального дозволить істотно збільшити обсяги виробництва продукції та знизити витрати матеріальних ресурсів на одиницю продукції.

На сучасному етапі розвитку бурякоцукрового комплексу Вінницької області значним резервом збільшення обсягу виробництва продукції переробної промисловості є підвищення якості сировини та оптимальне її використання, про що свідчить аналіз ефективності переробки цукрових буряків та використання матеріальних ресурсів за період 1995-2002 рр. за даними первинної і зведеної звітності підприємств Вінницької асоціації цукрового виробництва. Із розрахункових даних видно, що в середньому за 1995-2002 рр. виробництво цукру знизилося на 38,1% порівняно з попереднім періодом за рахунок зменшення обсягів сировини на 39,8%. Водночас дещо підвищився рівень ефективності використання цукрових буряків. Вихід цукру збільшився на 0,34 пункти, або 2,7%, що зумовлено підвищенням вмісту цукру в цукрових буряках на 0,23% та рівня вилучення цукру із коренів на 2,6%. Витрати сировини на виробництво 1 т цукру знизились на 0,2 т, або на 2,5%.

Втрати цукрових буряків при зберіганні та транспортуванні збільшилися на 1,36 пункти, або на 36,7%, втрати цукру у виробництві в середньому залишилися на рівні 1,01% до маси перероблених коренів, а вміст цукру в меласі знизився на 0,08 пункти, або на 3,6%. Відзначимо, що у зв'язку з низьким рівнем завантаження виробничих потужностей сировиною витрати матеріальних і природних ресурсів (паливно-енергетичних, води, вапнякового каменю, фільтрувальної тканини і т. ін.) відповідно до маси виробленої сировини збільшилися. Витрати умовного палива на добування підвищилися на 0,3%, вапнякового каменю - на 1,4%. Але за рахунок більш інтенсивного використання сировини виробництво цукру у розрахунку на 1 т використаного умовного палива становило 1,994 т, що на 2,5% більше, ніж у попередньому періоді, а у розрахунку на 1 т використаного вапнякового каменю - 1,725 т, або на 1,4% більше.

Досягнутий рівень ефективності переробки цукрових буряків і вилучення цукру може бути значно вищим за рахунок максимального використання резервів підвищення виходу цукру із переробленої сировини, зокрема значного підвищення технологічних властивостей буряків, збільшення вмісту цукру в цукрових буряках та коефіцієнта вилучення цукру із сировини, скорочення втрат цукрових буряків при збиранні, транспортуванні, зберіганні, зменшення втрат цукру при зберіганні та переробці цукрових буряків. Так, у Вінницькій області при повному завантаженні виробничих потужностей цукрових заводів сировиною при цукристості цукрових буряків 17,45% та виході цукру 13,96% до маси вироблених буряків можна отримувати до 842 тис. тонн цукру. Отже, і значні резерви підвищення рівня ефективності використання сировини та інших матеріальних ресурсів.

Слід визначити, що більшість варіантів українських технологій вирощування цукрових буряків на окремих ланках мають технологічні і технічні вади. Їх уникненню, а отже, підвищенню загальної ефективності буряківництва, може сприяти перехід до модифікованого варіанту української інтенсивної технології з використанням іноземних засобів захисту рослин та окремих видів сільськогосподарських машин. Виробничі досліді, проведені на базі розгалуженої мережі дослідних станцій Інституту цукрових буряків УААН, довели високу ефективність нового варіанту технології. Її застосування забезпечує максимальний рівень урожайності (45 т/га) і цукристості цукрових буряків (19,1%), що зумовлює високий вихід цукру (8,6 т/га) при середньому рівні собівартості коренеплодів.

Дослідження свідчать, що нині в країні ще відсутній дійовий механізм інвестування масштабних технологічних змін, що зумовлено рядом чинників: відсутня раціональна науково-технічна інфраструктура; недостатність державних коштів для первісних імпульсів інноваційної діяльності та трансформації відповідних галузей; комерційний сектор ще не спроможний, або не зацікавлений у здійсненні довгострокових проектів широкого впровадження нововведень та технологічних змін. Серед основних причин, що стримують інноваційну діяльність в 2003 р., керівники промислових підприємств вказали наступні: відсутність фінансування (89,7 % опитаних), великі витрати (48,3 %), високі кредитні ставки (47,4 %), високий економічний ризик (21 %), відсутність коштів у замовника (20,9 %), труднощі із сировиною (21,7 %), недосконалість законодавчої бази (19 %), відсутність інформації про ринки збуту (11,3 %), відсутність попиту на продукцію (9,5 %). Отже у перехідний період слід здійснити комплекс заходів, які б сприяли інтенсифікації процесу опанування новими технологіями, акумулюванню ресурсів для переходу до інноваційного шляху розвитку.

Дослідження проблем прискорення науково-технічного прогресу – вирішального фактору зростання ефективності розвитку бурякоцукрового виробництва дало можливість розробити та обґрунтувати інноваційну модель розвитку галузі, яка визначає основні напрями створення розвиненої матеріально-технічної бази, напрями і шляхи прискорення науково-технологічного прогресу в ній. Реалізація цієї моделі на підприємствах

сприятиме підвищенню загального техніко-технологічного рівня бурякоцукрового виробництва та зростанню ефективності виробництва за рахунок отримання економії сукупної праці, яка матеріалізована у ресурсному комплексі галузі.

ВИСНОВКИ

Проведені в дисертаційній роботі дослідження проблеми економічної ефективності бурякоцукрового виробництва на сучасному етапі дали можливість сформулювати ряд нових наукових положень, висновків та рекомендацій:

1. Ефективність бурякоцукрового виробництва є специфічна форма виробничих відносин, яка має конкретний прояв порівняно з загальною ефективністю виробництва. Сутність категорії ефективності бурякоцукрового виробництва полягає у зростанні виробництва продукції на одиницю витрат сукупної праці та загальної площі, що відображає критерій ефективності виробництва та продуктивність ресурсів виробництва.

Єдиному критерію економічної ефективності відповідає система показників, яка дозволяє кількісно визначити результати, що відповідають критерію економічної ефективності. Формування системи показників ґрунтується на діалектичному пізнанні суті економічних явищ, виділенні найбільш важливих ознак досліджуваної сукупності. При формуванні показників ефективності необхідно керуватися тим, що всі показники перебувають у розвитку та взаємозв'язку, підпорядковані законам переходу кількісних змін у якісні.

2. Аналіз ефективності виробництва передбачає необхідність використання системи показників, яка охоплює узагальнюючі показники ефективності та їх окремі групи. Ця система є необхідним інструментарієм для визначення і оцінки процесів ефективності, тенденцій і закономірностей її змін, виявлення шляхів та резервів її зростання. Наведена комплексна система показників дає можливість прослідкувати зміни в якості використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів за певний період часу, виявити залежність рівня ефективності виробництва від результатів впровадження інновацій та інвестицій.

3. Дослідження показують, що основними причинами неефективного функціонування бурякоцукрового підкомплексу є низька продуктивність сортів; незабезпеченість паливо-мастильних матеріалів, технікою, хімічними засобами; високі виробничі витрати та собівартість цукрових буряків і цукру; низька якість цукрових буряків і цукру; неефективна технологія виробництва та переробки; неефективність зовнішньоекономічної діяльності держави та негативний вплив кон'юнктури світового ринку; низька купівельна спроможність населення, низький рівень прибутковості тощо.

4. Встановлено, що низьким рівнем продуктивності характеризуються і підприємства цукрової промисловості. На європейських цукрових заводах середній вихід цукру перевищує 14,5%, що значно перевищує показники

вітчизняних цукрових підприємств. Втрати цукру у виробництві складають 0,5-0,6, в мелясі його міститься 1,6-1,8 %, тоді як на вітчизняних заводах відповідно 1,0-1,2 та 2,5-3,0%. В бурякоцукровому виробництві навіть в сприятливі роки втрати цукру складали приблизно 26%, в т.ч. при збиранні - 9%, зберіганні - 9%, внаслідок збільшення строків переробки - 8%. В останні роки втрати при збиранні становлять 20-25 % урожаю. По енергоємності та вартості теплоенергетичного забезпечення цукрове виробництво займає одне з перших місць в промисловості. Витрати палива на вітчизняних підприємствах в 2-3 рази перевищують нормативні, які становлять 4-5% до маси перероблених цукрових буряків.

5. Проведені дослідження показують, що з підвищенням урожайності цукрових буряків поліпшуються економічні показники галузі: знижуються собівартість продукції і витрати праці, збільшуються сума виручки і прибуток з одиниці площі посівів. В господарствах з вищим рівнем урожайності цукрових буряків також більша площа їх посівів.

Аналіз статистичних даних показує, що простежується залежність між урожайністю, площею посівів і часткою посівів у структурі посівних площ господарств і рівнем собівартості 1 ц цукрових буряків. При цьому витрати праці на 1ц продукції зростають майже пропорційно підвищенню собівартості, а виручка, прибуток і рентабельність зменшуються відповідно до збільшення собівартості. Так у групі підприємств (з рівнем собівартості вищим середнього у 2,5 рази) ці показники є відповідно у 1,1, 51 і 23,5 рази нижчими середнього рівня.

6. Процес реструктуризації забезпечує формування оптимальної кількості цукрових заводів за рахунок нарощування потужності до 3 тис.т з переходом до 9 і 12 тис.т. переробки цукрових буряків на добу при підвищенні концентрації посівів, врожайності та цукристості цукрових буряків. У Вінницькій області при нарощуванні виробничих потужностей перспективних цукрових заводів необхідно на 9 заводах нарощувати виробничі потужності до 6 тис. т і на 3 до 3 тис.т., залишивши без істотних змін 12 заводів, а 15 малопотужних заводів вивести з експлуатації, що забезпечить економію земельної площі експлуатаційних витрат, скорочення інвестицій та сприятиме підвищенню ефективності виробництва. При цьому використати неперспективні цукрові заводи, організувавши їх діяльність необхідно в єдиному виробничому комплексі з головним підприємством. Можливою формою цього співробітництва стане фінансово-промислове об'єднання. В своїй діяльності усі ділянки цього об'єднання будуть запрограмовані на виробництво кінцевого продукту та забезпечення максимального прибутку. При запропонованій схемі подальшої діяльності цукрових заводів можливі напрямки використання основних засобів, робочої сили неперспективних заводів можуть бути такими: організація виробництва цукрового сиропу з подальшою його переробкою на головному підприємстві.

7. Дослідження тенденцій та закономірностей ефективності бурякоцукрового виробництва та його структурних підрозділів показало, що основними резервами її підвищення є поліпшення якості сировини і повне

забезпечення нею цукрових заводів, зниження витрат на всіх стадіях переробки, зберігання, транспортування; підвищення ефективності основних засобів та трудових ресурсів; подальше поліпшення використання матеріальних ресурсів (сировини, основних і допоміжних матеріалів та паливно-енергетичних ресурсів).

8. Досягнутий рівень ефективності переробки цукрових буряків і вилучення цукру може бути значно вищим за рахунок максимального використання резервів підвищення виходу цукру із переробленої сировини, зокрема значного підвищення технологічних властивостей буряків, збільшення вмісту цукру в цукрових буряках та коефіцієнта вилучення цукру із сировини, скорочення втрат цукрових буряків при збиранні, транспортуванні, зберіганні, зменшення втрат цукру при зберіганні та переробці цукрових буряків.

9. Слід визначити, що більшість варіантів українських технологій вирощування цукрових буряків на окремих ланках мають технологічні і технічні вади. Їх уникненню, а отже, підвищенню загальної ефективності буряківництва, може сприяти перехід до модифікованого варіанту української інтенсивної технології з використанням іноземних засобів захисту рослин та окремих видів сільськогосподарських машин.

10. Встановлено, що нині в країні ще відсутній дійовий механізм інвестування масштабних технологічних змін, що зумовлено рядом чинників: відсутня раціональна науково-технічна інфраструктура, внаслідок чого державні науково-технічні та технологічні програми не забезпечують досягнення конкретних кінцевих результатів; недостатність державних коштів для первісних імпульсів інноваційної діяльності та трансформації відповідних галузей; комерційний сектор ще не спроможний, або не зацікавлений у здійсненні довгострокових проектів широкого впровадження нововведень та технологічних змін. Отже у перехідний період слід здійснити комплекс заходів, які б сприяли інтенсифікації процесу опанування новими технологіями, акумулюванню ресурсів для переходу до інноваційного шляху розвитку.

11. Дослідження проблем прискорення науково-технічного прогресу – вирішального фактору зростання ефективності розвитку бурякоцукрового виробництва дало можливість розробити та обґрунтувати інноваційну модель розвитку галузі, яка визначає основні напрями створення розвиненої матеріально-технічної бази, напрями і шляхи прискорення науково-технологічного прогресу в ній. Реалізація цієї моделі на підприємствах сприятиме підвищенню загального техніко-технологічного рівня бурякоцукрового виробництва та зростанню ефективності виробництва за рахунок отримання економії сукупної праці, яка матеріалізована у ресурсному комплексі галузі.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Левицька І.В. Удосконалення відтворювальних пропорцій основного і обігового капіталу підприємств цукробурякового виробництва Вінницької області // Наукові праці Українського державного університету харчових технологій: Спец. вип. „Пріоритетні напрями впровадження в харчову промисловість сучасних технологій, обладнання і нових видів продуктів оздоровчого та спеціального призначення”. – Част. III. – № 10. – К.: УДУХТ, 2001. – С. 126-127. (0,02 д.а.).
2. Левицька І.В. Проблеми відродження бурякоцукрового виробництва // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вип. 163. – С.202-206. (0,28 д.а.)
3. Левицька І.В. Системні підходи до формування маркетингової програми розвитку цукробурякового підкомплексу України // Теорія і практика перебудови економіки: Матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – С. 176-178 (0,28 д.а.).
4. Левицька І.В. Реструктуризація підприємств бурякоцукрового виробництва // Збірник наукових праць Вінницького аграрного національного університету. – Вінниця, 2002. – Вип. 12. – С.143-146 (0,26 д.а.).
5. Левицька І.В. Формування та ефективність маркетингових стратегій на ринку цукру в Україні // Збірник наукових праць Вінницького аграрного національного університету. – Вінниця, 2002. – Вип. 13. – С.180-184 (0,32 д.а.).
6. Левицька І.В. Шляхи формування матеріально-ресурсної бази цукробурякового підкомплексу // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. “Наука і освіта 2003”. Т. 24. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. С. 9-11 (0,18 д.а.).
7. Левицька І.В. Економічні проблеми розвитку цукробурякового комплексу Вінницької області // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Вип. II.: „Економічні науки”. – Ч.1. – 2002. – С. 284-288. (0,32 д.а.).
8. Левицька І.В. Стратегія структурно-організаційної перебудови цукробурякового комплексу // Програма і матеріали міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів “Сучасні методи створення нових технологій та обладнання в харчовій промисловості”, 23-25 квітня 2002 р. – У 2 ч. – К.: НУХТ, 2002. – Ч.І. – С. 70.(0,12 д.а.).
9. Левицька І.В. Теоретичні основи та методологічні передумови визначення економічної ефективності виробництва // Менеджмент та маркетинг: досягнення і перспективи: Матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К.: ІВЦ “Політехніка”, 2002. – С. 143-144.(0,04 д.а.).
10. Левицька І.В. Стабілізація розвитку підприємств бурякоцукрового виробництва // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Матеріалами Всеукраїнської наук.-практ. конф. Вип.І.: „Економічні науки”, 2003. – С. 108-112. (0,24 д.а.).

Левицька І.В. Економічна ефективність виробництва підприємств бурякоцукрового підкомплексу АПК. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами. – Національний університет харчових технологій, Київ, 2004.

В дисертації з позицій системного підходу поглиблено сутність та зміст економічної ефективності, розглянуто критерії і показники ефективності бурякоцукрового виробництва в умовах переходу до ринкового механізму господарювання, здійснено системне визначення і формування критерію та окремих показників її динаміки, резервів та шляхів зростання ефективності на сучасному етапі.

Проведено аналіз сучасного стану бурякоцукрового виробництва, визначено основні тенденції та закономірності розвитку галузі, формування економічної ефективності виробництва та фактори, що впливають на її рівень, а також кількісна значимість цього впливу в умовах реформування галузей АПК.

Обґрунтовано та визначено основні напрями та практику реструктуризації галузі, визначені основні шляхи та резерви підвищення ефективності виробництва впровадження інноваційної моделі науково-технічного розвитку галузі.

Ключові слова: бурякоцукровий підкомплекс, ефективність, критерії, показники, шляхи, резерви, фактори, реструктуризація, інновації.

Левицкая И.В. Экономическая эффективность производства предприятий свеклосахарного подкомплекса АПК. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук за специальностью 08.06.01 – экономика, организация и управления предприятия. – Национальный университет пищевых технологий, Киев, 2004.

В диссертации исследуются теоретические и практические проблемы сущности экономической эффективности, критерия и показателей эффективности свеклосахарного производства Винницкой области в условиях функционирования рыночного механизма хозяйствования. Обоснована необходимость дальнейшего развития теории эффективности производства, собственности исследования проблемы эффективности обусловлено определением сущности этой категории, ее экономической природы, структуры, механизма формирования. Сущность категории «экономическая эффективность» определяется тем, что она является составной частью теории воспроизводства в условиях рыночной трансформации экономики АПК. Раскрыты предпосылки эффективного развития свеклосахарного производства в исследуемом регионе. Раскрыта сущность критерия и обоснована система показателей которые отображают уровень экономической эффективности свеклосахарного производства, разрешают определить пути ее повышение.

Проведено аналитическое исследование современного экономического состояния свеклосахарного производства, установлены основные тенденции и закономерности формирования экономического состояния свеклосахарного подкомплекса, экономической эффективности производства и факторы, что

вливают на ее уровень, а также количественную значимость этого влияния в условиях реформирования областей АПК.

В диссертационной работе определены и систематизированы основные причины низкой эффективности функционирования свеклосахарного подкомплекса: низкая производительность сортов сахарной свеклы, необеспеченность ГСМ, техникой, химическими средствами высокие производственные затраты и себестоимость сахарной свеклы и сахара; низкое качество сахарной свеклы и сахара; неэффективная технология производства и переработка; неэффективность внешнеэкономической деятельности государства и отрицательное влияние конъюнктуры мирового рынка;

Определены и обоснованы основные направления реструктуризации отрасли, пути и резервы повышения эффективности производства, внедрения инновационной модели научно-технического развития свеклосахарного производства. Процесс реструктуризации обеспечивает оптимальное количество сахарных заводов за счет наращивания производственной мощности при повышении концентрации посевов, урожайности и сахаристости сахарной свеклы.

Исследованы приоритетные направления и пути повышения эффективности свеклосахарного производства. Обоснованы направления и пути внедрения инновационной модели научно-технического развития, которые определяет повышение эффективности свеклосахарного производства.

Ключевые слова: свеклосахарный подкомплекс, эффективность, критерии, показатели, пути, резервы, факторы, реструктуризация, инновации.

Levytska I.V. Economic efficiency of production of sugar producing enterprises for agriculture-industrial complex. – Manuscript.

Thesis for applying scientific degree of candidate of economics for speciality 08.06.01 – Economics, Organization and Enterprise Management/ – National University of Food Technologies, Kyiv, 2004.

The thesis systemyses determination and content of economic efficiency, reviews criteria and measures of efficienig of sugar processing in market conditions, peforms determination and forms criteria and specific measures of dynamic, reserves and means of efficiency growth.

Analyses of current trends of sugar processing has been performed, major trends, quantitiee measures and factors of industry development has been determined.

The thesis determines main directions and practice of industry restructuring, main ways and reserves of efficiency growth of production, introduces innovation model for scientific – technical industry development.

Key words: sugar processing, efficiency, criteria, measures, ways, reserves, factors, restructuring, innovation.